



fietsroute

Draaiboek Westervoort - Arnhem

De periode van mei 1940
tot de wederopbouw



KUNST
DE PUBLIEKE RUIMTE
IN ARNHEM





Voorwoord

In dit boek schetsen de auteurs het gezamenlijke en indrukwekkende oorlogsverhaal van Arnhem en Westervoort. Die oorlog begon in onze regio in de vroege ochtend van 10 mei 1940 toen Duitse troepen de brug bij Westervoort trachtten te veroveren en de IJssel overstaken. Na de Nederlandse capitulatie volgden de jaren waarbij ons land in toenemende mate de onderdrukking en terreur van de bezetter moest ondergaan. De vervolging en deportatie van onze Joodse landgenoten naar de vernietigingskampen vormden hierbij het absolute dieptepunt.

De Slag om Arnhem is misschien wel het bekendste hoofdstuk uit de oorlogsgeschiedenis van onze regio. In september 1944 probeerden geallieerde troepen met een gewaagde luchtlandingsoperatie de stad te bevrijden en de strategisch belangrijke bruggen over de Rijn te veroveren. Wat volgde, was echter een bittere nederlaag, waarbij de stad zwaar werd beschadigd en duizenden soldaten het leven verloren. Een gedwongen evacuatie van inwoners van Arnhem en later ook die van Westervoort volgde.

De bevrijding van Arnhem en de omliggende gebieden begon op 12 april 1945. Nu waren het geallieerde troepen die vanuit Westervoort de IJssel overstaken. Operation Quick Anger, met deze tweede Slag om Arnhem, ook wel de vergeten slag, omdat maar weinig inwoners er getuige van waren kon de bevrijding van West-Nederland worden ingezet. Daarna volgden de jaren van wederopbouw, waarbij men de verschrikkingen van de oorlog probeerde te verwerken.

De gebroeders Brink zijn er in geslaagd om deze aangrijpende periode in onze geschiedenis met woord en beeld indringend weer te geven.

Arend van Hout,
Burgemeester Westervoort



Fietsroute 



Fietsroute kunst en cultuur

Draaiboek Westervoort - Arnhem

De periode van mei 1940 tot de wederopbouw

De titel van het voorliggende boekje heeft een dubbele betekenis. Al omdraaiend, een draaiboekje dus, kun je het verhaal van Westervoort of Arnhem lezen over de periode vanaf mei 1940, het moment waarop voor Nederland de Tweede Wereldoorlog begon met de inval van Nazi-Duitsland, tot het moment dat na de bevrijding van Nederland in mei 1945, Nederland langzaam begon met de wederopbouw van het door de oorlog zwaar gehavende land.



Maar het woord 'draaiboek' is natuurlijk ook een ander woord voor een uitgewerkt plan. Nazi-Duitsland had immers in voorjaar 1940 het 'draaiboek' Fall Gelb voor, via Westervoort, de inval in Nederland. De geallieerden hadden in september 1944 het 'draaiboek' Market Garden, wat uiteindelijk resulteerde in De Slag om Arnhem. En de geallieerden hadden in maart/april 1945 het 'draaiboek' Operation Quick Anger, dat met name in april 1945 resulteerde, vanuit Westervoort, in de tweede Slag om Arnhem en verdere bevrijding van Oost- en Noord-Nederland.

Draaiboek Westervoort - Arnhem

De periode van mei 1940 tot de wederopbouw

Mei 1940 en de oorlogsjaren

In voorjaar 1940, om precies te zijn op 10 mei 1940, werd Nederland rechtstreeks betrokken bij de Tweede Wereldoorlog. Om 03.55 uur die dag liet Adolf Hitler de invasie op Nederland beginnen. Ter verdediging werd op die 10e mei om 04.45 uur door de Nederlandse militairen de IJsselbrug (bestaande uit een dubbele spoorbrug en een verkeersbrug) bij Westervoort opgeblazen. Voor de Duitse militairen betekende dit vertraging, maar rond 06.30 uur, na hevige tegenstand bij Fort Westervoort, trokken de eerste Duitse militairen in rubberbootjes

over de IJssel richting Arnhem. Aan het eind van die ochtend was Arnhem al bezet en na het bombardement op Rotterdam gaf Nederland zich op 14 mei 1940 over. Vanaf dat moment was heel Nederland bezet door Nazi-Duitsland.

Voor Westervoort gold, net als voor Arnhem, dat aan het begin van de oorlog het dagelijks leven in eerste instantie relatief 'normaal' verliep. Natuurlijk waren er heel veel dingen die anders dan anders waren. Om een voorbeeld te noemen: een volle trein met door de Duitse bezetter



in mei 1940 krijgsgevangen genomen Nederlandse militairen die begin juni op het station in Westervoort werden afgezet. Van daaruit moesten ze lopend, de bruggen waren immers vernield, naar Arnhem waar ze in Musis Sacrum moesten worden geregistreerd. De dagen er na volgden er nog meer treinen. En natuurlijk was er in het dorp ook een bezettingsdetachement. Deze bestond uit slechts veertien Duitse militairen, die soms voor korte duur werden aangevuld door SD'ers (Sicherheidsdienst) uit Arnhem die huiszoekingen kwamen doen bij verdachten van verzetsdaden. Langzaam kwamen er steeds meer verboden en al per 1 januari 1941 moest iedereen van 15 jaar of ouder over een persoonsbewijs beschikken.

Hoewel Westervoort slechts een paar Joodse inwoners telde, was het net als dat voor heel Nederland gold, vanaf september 1941 voor hen verboden om deel te nemen aan het openbare leven. In mei 1942 werd vervolgens de Jodenster verplicht, die elke Jood zichtbaar op de kleding moest dragen. Bovendien werden vanaf voorjaar 1941 door heel Nederland Joden bij razia's opgepakt en afgevoerd naar Duitse concentratiekampen. Voor veel Joden de reden om onder te duiken, wat ook in Westervoort gebeurde.





Gedenksteen meidagen 1940
Locatie: IJsseloordweg



1 a

Gedenksteen meidagen 1940 (1950) bij Fort Westervoort is ter nagedachtenis aan veertien Nederlandse soldaten die in de meidagen van 1940 in de directe omgeving zijn gesneuveld. Hun namen staan op de plaquette. Fort Westervoort was op 10 mei 1940 de plek op Nederlands grondgebied waar de eerste gevechtshandelingen plaatsvonden tussen Nederlandse en Duitse militairen. Op de gedenksteen staat tevens de reeks cijfers en letters 1-4-III 35 RI 1.22 GB. 1-4-III 35 RI staat voor de 4e compagnie van het 3e bataljon van het 35e Regiment Infanterie. 1.22 GB staat voor de 1e compagnie van het 22e Grensbataljon.



Boerderij Scheisprong eind jaren 40
(afbeelding Historische Kring Westervoort)
Locatie: Veerweg



1 b

De gedenksteen heeft niet altijd gestaan op de huidige plek en was op de vorige plek in de vergetelheid geraakt. Echter dankzij de destijds 10-jarige Theo Dekker uit Arnhem, zo blijkt uit meerdere krantenartikelen uit oktober en november 1963, kwam de gedenksteen weer onder de aandacht van de militaire autoriteiten. Die vorige plek was naast een WOII-bunker op de hoek van de Westervoortsedijk en de Oude Veerweg. Niet ver hier vandaan lag destijds boerderij Scheisprong van G.H. Lamers aan de Westervoortsedijk 72. Deze boerderij was tijdens de oorlog zwaar beschadigd geraakt en werd in 1946 hersteld onder leiding van architect G.H. Blanken. In deze boerderij was de commandopost gehuisvest van de eenheid waartoe de gesneuvelde militairen behoorden. De boerderij moest begin jaren 80 wijken voor de aanleg van de Pleijroute, de bunker staat er nog steeds.



Gemeentehuis en burgemeester
Wiessing
Locatie: Dorpsplein 1



Ten tijde van WOII was G.H.J. Wiessing de burgemeester van Westervoort. Nog sterker, slechts een paar dagen voor aanvang van WOII werd hij als zodanig benoemd, nl. op 1-5-1940. Op dat moment zal hij zeker geen idee gehad hebben welke rol Westervoort een paar dagen later zou spelen bij de aanvang van WOII. Wiessing bleef burgemeester tot aan zijn pensioen in 1962.

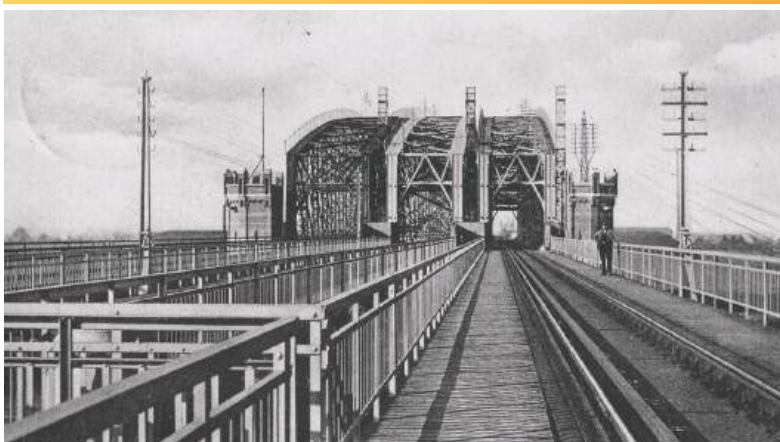


Het gemeentehuis van Westervoort was door de oorlog niet vernield, maar had wel veel schade opgelopen. Alle ruiten waren kapot en er lag geen enkele dakpan meer op het dak. Al snel na het einde van de oorlog vonden de herstelwerkzaamheden plaats. Het gemeentehuis van Westervoort had tijdens de oorlogsjaren nog een heel bijzondere functie, nl. als opslagplaats voor verplicht ingeleverde radiotoestellen. Dit ter voorkoming dat men naar verboden radiostations (BBC of Radio Oranje) kon luisteren. T/m begin juni 1943 waren er 109 toestellen in Westervoort ingeleverd waarvan, naar zeggen, de meeste onbruikbaar waren. Slechts een enkeling leverde een bruikbaar exemplaar in. In Arnhem fungeerde de Joodse Synagoge als opslagplaats voor ingeleverde radiotoestellen. Voor Joodse burgers gold deze inleververplichting al sinds 15 april 1941, voor de gehele Nederlandse bevolking gold deze verplichting vanaf 13 mei 1943. Maar het verbod op het bezit van een radio had voor de Duitse bezetter niet het gewenste effect. Iedereen die nog een illegale radio had, bleef in het geheim naar Radio Oranje en de BBC luisteren. Bovendien verschenen er vanaf 1943 veel meer illegale krantjes, tijdschriften en andersoortig verzetsliteratuur.

Het uit 1925 daterende gemeentehuis was ter vervanging van het uit 1866 daterende eerdere gemeentehuis. Het ontwerp is van de Doesburgse architect J.H. Hogenkamp die medio 1924 de aanbesteding had gegund aan de Westervoortse aannemer G. H. te Witt voor de bouw van het nieuwe gemeentehuis én veldwachterswoning voor de prijs van f. 22.700,-. Een jaar daarvoor had dezelfde architect de woning voor het hoofd van de R.K.-jongensschool, de latere St. Werenfridusschool, in Westervoort aanbesteed. Wie die aanbesteding destijds heeft gewonnen is niet bekend, maar de inschrijving van aannemer te Witt bedroeg f. 10.712,-.

De openingshandeling voor het nieuwe gemeentehuis werd verricht door de toenmalige burgemeester A.H.C.M. Vos de Wael die ook de gevelsteen met het wapen van Westervoort mogelijk had gemaakt. Het pand is een ontwerp in de stijl Amsterdamse School, goed herkenbaar aan de sierankers op de gevel en de decoratieve vensters in de topgevel.

3a Westervoortse bruggen
vòòr WOII
Locatie: Zevenaarseweg



3b Westervoortse bruggen in
april 1945
Locatie: Zevenaarseweg



3c Huidige situatie
Westervoortse bruggen
Locatie: Zevenaarseweg



De Westervoortse bruggen over de IJssel hebben een lange geschiedenis. Die begint met een schipbrug uit de 2e helft 18e eeuw die na een brand vijftig jaar later werd 'herbouwd'. De echte eerste 'vaste' brug was een spoorbrug in de vorm van een draaibrug die in 1855 werd geopend t.b.v. de spoorlijn van de haven van Amsterdam via Utrecht en Arnhem naar het Ruhrgebied in Duitsland. Deze spoorweg werd de Rhijnspoorweg genoemd, omdat het traject voor een groot deel de rivier de Rijn volgde. Al snel was er behoefte aan een echte vaste brug. Rond 1895 werd gestart met de bouw hiervan en in 1901 werd de vaste brug, bestaande uit twee spoorbruggen en een verkeersbrug, opengesteld. Toen werd het 10 mei 1940. Om de dreigende Duitse inval in Nederland te voorkomen, een paar Duitse pantsertreinen stonden op het punt om de IJssel bij Westervoort over te steken, werden de dubbele spoorbrug en de naastgelegen verkeersbrug op 10 mei 1940 om 04.45 uur door militairen van het Nederlandse leger, specifiek door adjudant van Viersen van het 22e Grensbataljon, opgeblazen. De Duitse militairen lieten zich er niet door weerhouden en ongeveer twee uur later staken ze, na hevige tegenstand bij Fort Westervoort, in rubberbootjes de IJssel over en aan het eind van die ochtend was Arnhem al bezet. Binnen een half jaar, om precies te zijn half november 1940, kon de eerste trein alweer over de niet onherstelbare dubbele spoorbrug rijden en in 1942 waren de verkeers- en spoorbruggen volledig door de Duitse bezetter hersteld.

Voordat die genoemde pantsertreinen de spoorbrug op konden werden ze al tegengehouden door een door de Dienst der Genie ontworpen pantserhek. Dat bijzondere hek was bedoeld om in voorkomend geval de spoorbrug over de IJssel bij Fort Westervoort af te sluiten. Dat hek heeft er nog lang gestaan en werd pas in 1984 afgebroken en verplaatst naar het Geniemuseum in Vught. Maar ook deze door de Duitsers herstelde bruggen hielden het niet lang vol. Bij de nadering van de geallieerden in voorjaar 1945 blies de Duitse bezetter begin april 1945 de bruggen bij Westervoort op. Uiteindelijk slaagden de geallieerden er in de vroege ochtend van 13 april 1945 in om met amfibievoertuigen de IJssel over te steken op weg om Arnhem te bevrijden. Heel snel daarna werd er een pontonbrug aangelegd om de oversteek te maken. Na de bevrijding moest er natuurlijk zo snel mogelijk een nieuwe brug tussen Westervoort en Arnhem komen. Het werd een door de Canadese Engineers aangelegde noodbrug bestaande uit een Engelse Baileybrug als eenbaans verkeersbrug met daarnaast een tijdelijke Callender-Hamilton (enkel)spoorbrug. Eind 1946 reden de eerste treinen er over. Het duurde jaren voordat er een einde kwam aan deze 'tijdelijke' situatie. Begin 1972 wordt de dubbelbaans verkeersbrug opengesteld en tussen 1973 en 1984 zijn eindelijk de twee spoorbruggen beschikbaar. Tenslotte wordt in 1981 een fietsbrug naast de verkeersbrug gelegd.

4

4 Huidige situatie
N.H. St. Werenfriedkerk
Locatie: Dorpstraat 61



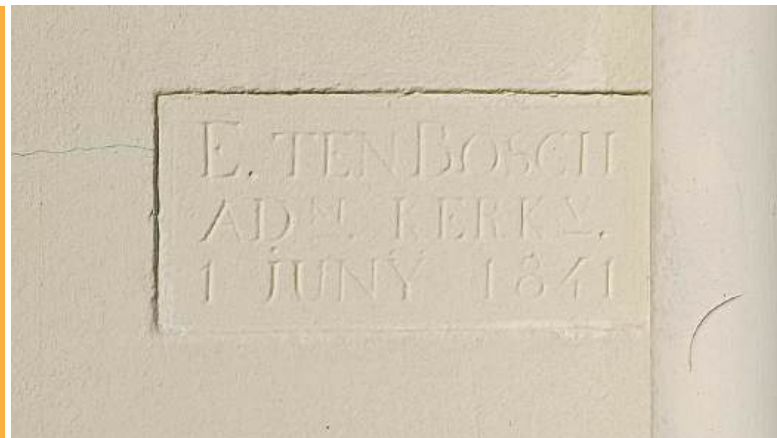
De N.H.-kerk St. Werenfried is de oudste kerk van Westervoort en werd in de dagen kort voor de bevrijding zwaar beschadigd door een granaatinslag. Het orgel en alle beglazing waren vernield en het dak van de kerk had evenals de noordgevel forse schade opgelopen. De herstelwerkzaamheden begonnen al direct na de bevrijding en naar zeggen was de kerk tijdens de kerstdagen 1945 alweer in gebruik. De door de Duitse bezetter in 1943 geroofde luidklok werd in 1952 vervangen door een nieuw exemplaar. De kerk is een rijksmonument en de huidige vorm, een Nederrijns-gotische pseudobasiliek (dit is een kerkgebouw dat naast het middenschip twee lagere zijbeuken heeft), dateert in de basis uit de 15e eeuw. Tweede helft jaren 50 heeft er opnieuw een grote restauratie van de kerk plaatsgevonden.

5a Huidige situatie Paalmanhuis
Locatie: Dorpstraat 63



5

5b Eerste steen Paalmanhuis
Locatie: Dorpstraat 63



Het Paalmanhuis is de voormalige kosterswoning van de N.H. St. Werenfriedkerk. De voormalige kosterswoning is vernoemd naar koster J. Paalman, de laatste fulltime koster die in 1968 op tachtigjarige leeftijd zijn functie neerlegde en tot zijn dood in de kosterswoning mocht blijven wonen. Het pand dateert uit 1841 wat blijkt uit een eerste steen, gelegd door kerkvoogd en administrateur E. ten Bosch, die rechts aan de rand van de voorgevel in de gevel is ingemetseld. Het pand is sinds 1966 een rijksmonument en tegenwoordig wordt het pand gebruikt voor bijeenkomsten, vergaderingen, ontmoetingen, gespreksavonden en dergelijke.

Tijdens de bezettingsjaren WOII heeft deze kosterswoning nog wel het e.e.a. meegemaakt. Vanaf begin 1943 was een Joods meisje (Lottie Broekman) er ondergedoken. Tegelijkertijd was in het pand een NSB-gezin uit Katwijk ingekwartierd. Voor dominee Val en zijn vrouw waren dit zeer ingrijpende tijden. Voor het Joodse meisje moest na tien maanden een nieuw onderduikadres gevonden worden omdat er in het pand ook Duitse militairen werden ingekwartierd. Het Joodse meisje is daarna tot het einde van de oorlog nog op twintig adressen in Limburg ondergedoken geweest en in de jaren na de oorlog is zij naar Israël geëmigreerd. Voor de hulp aan het Joodse meisje kreeg het echtpaar Val op 12-12-1967 (de dominee postuum) de Yad Vashem-onderscheiding (vrij vertaald 'de rechtvaardige onder de volkeren'). In Westervoort waren ook de uit Arnhem afkomstige Joodse meisjes Annie en Selly Bachrach ondergedoken. Zij bleven meer dan twee jaar in Westervoort ondergedoken. Zie ook het blad 'Bij de Tijd' van de Historische Kring Westervoort. En dan met name de editie '75 Jaar vrijheid Westervoort' uit 2020 en het jaarboek 2024.

6a Westervoorts viaduct
vòòr WOII
Locatie: Brugweg



6b Westervoorts viaduct in
april 1945
Locatie: Brugweg



6c Huidige situatie Westervoorts
viaduct
Locatie: Brugweg



Begin juni 1896 was door de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen de aanbesteding uitgeschreven voor het maken van de onderbouw voor een brug voor spoorweg- en gewoon verkeer over de IJssel bij Westervoort mét viaduct. Het werk werd een maand later gegund voor een bedrag van f. 537.000,- aan de aannemers P. Vlasman uit Utrecht en G.A. van Spanje uit Haarlem die al in hetzelfde jaar begonnen met de bouw van de bruggen. Het ontwerp van de bruggen was van de hoofdingenieur Staatsspoorwegen G. den Tex en het ontwerp van het viaduct met bruggenhoofden was van bouwkundige J.A.H. Crollaer. Met name het kasteelachtige viaduct met bruggenhoofd in de neorenaissance stijl aan de Westervoortse kant (met het jaartal 1900) was erg opvallend. Aan de Arnhemse kant is een deel van dit oude (ook opvallend maar in vergelijking minder fraaie) bruggenhoofd nog steeds onderdeel van de Westervoortse bruggen. Wie goed kijkt ziet hier nog de littekens van de in de oorlogsjaren gevoerde gevechten. Dat Arnhemse deel was overigens al in 1898 'gereed'. Een grote ('gevel')steen met dat jaartal er op is in 2014 bij werkzaamheden aan de bruggen verwijderd. De bruggen en de bruggenhoofden, dus ook het kasteelachtige viaduct aan Westervoortse kant, lagen in voorjaar 1945 in de vuurlinie van de gevechten tussen de geallieerden en de Duitse bezetter en bij het opblazen van de bruggen door de Duitse bezetter begin april 1945 werd ook het viaduct onherstelbaar vernield.

Tijdens de evacuatie van de Westervoortse bevolking was het viaduct in de Dorpstraat een van de verzamelplaatsen van waaruit men op (boeren) wagens op 16 november 1944 verder ging naar Hummelo, Hengelo (Gld) en Keijzenborg. In deze plaatsen had men gerekend op de komst van vele evacués uit Westervoort. Een deel van de Westervoortse gezinnen trok echter ook op eigen gelegenheid naar familie of bekenden. De inschatting is dat ongeveer 2.500 personen vanuit Westervoort naar elders moesten evacueren.

Er moest natuurlijk snel een nieuw viaduct komen. Immers de spoorlijn liep erover en met alleen een nieuwe spoorbrug, zie eerder, ben je er dan niet. In voorjaar 1946 werd begonnen met het ruimen van het vele puin van het oude viaduct. Maar op 21 mei 1946 leidde dat tot een dramatisch ongeval. Grote brokken neervallend puin kwamen terecht op zes medewerkers van betrokken aannemersbedrijf Dirk Verstoep. Twee medewerkers kwamen daarbij om terwijl vier medewerkers gewond raakten. Eind 1946 werden de nieuwe spoorbruggen in gebruik genomen, tegelijkertijd werd toen ook het nieuwe betonnen viaduct over de Dorpstraat in gebruik genomen.

7

7a R.K. St. Werenfriduskerk
vòòr WOII
Locatie: Dorpstraat 109



Herinneringssteen
R.K. St. Werenfriduskerk
Locatie: Dorpstraat 109



7b R.K. St. Werenfriduskerk
in april 1945
(afbeelding Gelders Archief)
Locatie: Dorpstraat 109



8

De R.K.-kerk St. Werenfridus was voor WOII door de spitse toren al van veraf te zien en bepaalde dan ook het dorpsgezicht van Westervoort. De kerk werd in 1913 in gebruik genomen en was ter vervanging van de veel te klein geworden Waterstaatskerk (dit is een onder toezicht en met financiële steun van de Rijksoverheid gebouwde kerk uit het midden van de 19e eeuw). De laat neogotische kerk, na WOII zonder toren, is destijds ontworpen door architect N. Molenaar sr. De kerk is de oorlog niet ongeschonden doorgekomen. Nog sterker, de kerk wordt medio maart 1945 door de Duitse bezetter opgeblazen en was onherstelbaar beschadigd. Op 10 december 1949 werd de kerk zoals die er heden ten dage nog uitziet weer heringewijd. De katholieke Westervoorders moesten tot die tijd gebruik maken van een noodkerk, het parochiehuis. De herbouw, zonder toren, vond plaats onder toezicht van architect R. van Remmen.

7c Huidige situatie
R.K. St. Werenfriduskerk
Locatie: Dorpstraat 109



De herbouwde kerk heeft in het priesterkoor een 3-tal door Herman Jansen uit Velp gebrandschilderde ramen. In de drie ramen zijn voorstellingen aangebracht van (links) St. Willibrord voor Nederland, (midden) Christus als leraar der volkeren en (rechts) St. Werenfridus voor Westervoort. Per 1 januari 2021 is de kerk aan de eredienst onttrokken. Inmiddels is de kerk verkocht en is deze verbouwd tot (op de begane grond) een multifunctioneel centrum met daarboven meerdere appartementen. In de kerk, tegenwoordig dus met een andere bestemming, bevindt zich nog een bijzondere gevelsteen uit 1949. Deze is nog net zichtbaar boven de nieuw geplaatste brievenbussenkast voor de bewoners van de appartementen. Op de gevelsteen staat in Latijn de tekst 'Verwoest door duivels geweld 16-3-1945 en met gemeenschappelijke liefdadigheid vernieuwd in 1949'. Daaronder staat vervolgens 'H.H. Kamerbeek parochus'. Kamerbeek was dertig jaar lang pastoor van de R.K. St. Werenfridusparochie, van 1929 tot 1959.



De Slag om Arnhem en evacuatie

Na de door de geallieerden verloren Slag om Arnhem versterkt de Duitse bezetter haar stellingen in de hele regio rondom Arnhem, dus ook in de Liemers en dus ook in Westervoort. Vele burgers zijn al geëvacueerd en er volgen er nog meer. Uiteindelijk gaat het om meer dan 100.000 burgers die verplicht uit de regio moeten vertrekken. Het hele gebied langs de Rijn en Nederrijn wordt sperrgebied, militaire zone, en gedurende de periode tot het einde van de oorlog leven in deze regio alleen nog maar Duitse militairen en duizenden dwangarbeiders die her en der in Nederland via razzia's zijn opgepakt. Deze dwangarbeiders moeten kilometers loopgraven, tankgrachten en andere versperringen aanleggen voor de Panther-Stellung. Deze loopt door de Liemers en gaat aan de andere kant van de Rijn bij Westervoort, dat van oudsher een militair strategisch punt is door de splitsing van de Rijn en de IJssel, via de Pleij, Kleefse Waard, Arnhemse Broek en IJsseloord naar het stadscentrum van Arnhem. Vervolgens gaat deze Panther-Stellung verder langs de Rijn richting Oosterbeek en de Grebbeberg in Rhenen.

Op 15 en 16 november 1944 kregen de inwoners van Westervoort het waarschuwingsbevel om hun woonplaats te verlaten. Burgemeester Wiessing had op het gemeentehuis de bekendmaking van de evacuatie opgehangen met daarop de mededeling 'alles te pakken wat u mede kunt nemen om onmiddellijk uw huis te kunnen verlaten en af te marcheren. U begeeft zich terstond naar de u aangewezen verzamelplaats, de Dorpstraat en het Kerkpad. Na het sluiten van uw huis levert u de huissleutel met daaraan gehecht een schriftelijke vermelding van naam, straat en huisnummer in. Bij vertrek de hoofdkraan van gas- en waterleiding en het elektrische licht afsluiten en brandende kachels dooven.' In de ochtend van 15 november stonden bij het viaduct een groot aantal boerenwagens klaar voor het vervoer van de bewoners, er kwam toen echter bijna niemand opdagen. De volgende dag wilden de mensen, door hevige beschietingen de dag ervoor, wel weg. Maar nu kwamen er te weinig wagens. De reis zou naar Hummelo, Hengelo (Gld) en Keijenborg gaan, daar hadden ze op de evacués gerekend. Een deel van de gezinnen trok echter ook op eigen gelegenheid naar familie of bekenden. Eind september, kort na de mislukte Slag om Arnhem dus, was al een eerste groep Westervoorders geëvacueerd. De Duitse bezetter had nl. het gebied tussen het Pannerdens kanaal en de spoordijk tot verboden terrein verklaard en legde er loopgraven en mijnenvelden aan en richtte er stellingen in.

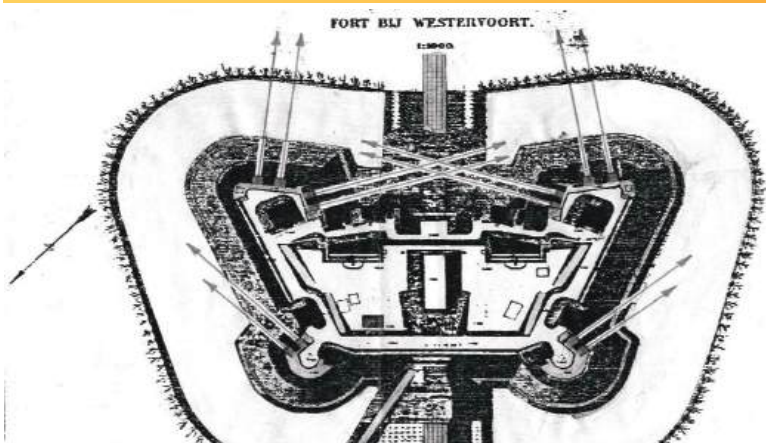


Plaquette evacuatie Westervoort
Locatie: Noordelijke Parallelweg



Plaquette evacuatie Westervoort (2024) werd op 16 november 2024 onthuld en staat op de plek van waaruit precies 80 jaar geleden in november 1944 een groot aantal bewoners van Westervoort op bevel van de Duitse bezetter hun woning en woonplaats moesten verlaten. De plaquette is een geschenk van de Historische Kring Westervoort, opgericht in 1974, aan de bevolking van Westervoort i.v.m. haar 50-jarig bestaan.

10a Tekening Fort Westervoort 1865
(afbeelding Stichting Menno van Coehoorn)
Locatie: IJsseloordweg



10b Fort Westervoort in
april 1945
Locatie: IJsseloordweg



10c Huidige situatie
Fort Westervoort
Locatie: IJsseloordweg



Wie over de Pleijroute/N325 richting Velperbroekcircuit rijdt ziet halverwege, het is haast niet te missen, de restanten van het Sperfort Westervoort aan de rechterkant van de weg naast de oprit naar de brug bij Westervoort. Dat fort, waarvan de grond waarop het staat medio 1864 was aangekocht door het (destijds hetende) Ministerie van Oorlog, was niet het eerste verdedigingswerk op die plek. Al in de 17e eeuw werd daar de IJsseloord Schans aangelegd. Een vierkant verdedigingswerk in de uiterwaarden als onderdeel van de zgn. Staats-Spaanse Linie. Nadat dit verdedigingswerk door verval bijna was verdwenen kwam in 1864 het Sperfort ervoor in de plaats. In de jaren 30 werd het uitgebreid met betonnen kazematten (kleine bunkers). Het fort én de kazematten hebben gedurende WOII, en dan met name in de meidagen 1940 en in april 1945, een belangrijke rol gespeeld. In de tussentijdse periode is het fort nauwelijks in gebruik geweest, tot het medio 1944 weer door een Duitse FLAK luchtdoelartillerie-eenheid in gebruik werd genomen.

De aanval van Nazi-Duitsland op Nederland begon op 10 mei 1940 bij Westervoort. Fort Westervoort, toen nog behorend tot het grondgebied van Westervoort, was het eerste militaire obstakel dat de Duitse militairen tegenkwamen. Omdat zij de IJssel bij Westervoort niet konden oversteken door de vernielde Westervoortse bruggen, werden vervolgens de verdedigingswerken aan de andere kant van de bruggen, Fort Westervoort dus, zwaar onder vuur genomen. De Nederlandse verdediging verloor al snel haar gevechtskracht en de kazematten hadden hun vuurkracht om ongeveer 06.30 vrijwel geheel verloren. Onder dekking van intensief onderdrukkend artillerie- en infanterievuur op de resterende Nederlandse defensie staken de Duitse militairen de IJssel over. Een paar uur later liet de commandant van Fort Westervoort een provisorische witte vlag op een van de kazematten plaatsen, om 09.30 uur was de strijd gestreden en kon het Duitse leger optrekken richting Arnhem.



In april 1945 was er weer een belangrijke rol voor Fort Westervoort. Opnieuw een aanval vanuit de kant van Westervoort, echter deze keer door de geallieerden, met als doel de bevrijding van Arnhem. Oftewel 'Operation Quick Anger'. Aan de Arnhemse kant, nog steeds grondgebied van Westervoort, hadden de Duitse militairen zich verschanst in Fort Westervoort en rond het AKU-complex. Buiten het zicht van de Duitsers vond rond 10 april aan de overkant bij Westervoort een enorme troepenopbouw plaats. Circa 20.000 militairen en ruim 3.000 militaire voertuigen en tanks verzamelen zich in en rondom Westervoort, vooral in de buurt van het talud naar de brug, klaar voor de oversteek. De brug zelf was een paar dagen eerder door de Duitsers opgeblazen. Op 12 april barstte 's avonds een Engelse artilleriebeschieting los. De Duitse stellingen rond Arnhem, dus ook Fort Westervoort, werden uit honderden vuurmonden tegelijk bestookt. Tegelijkertijd legden de geallieerden rookgordijnen over de IJssel om ongezien te kunnen oversteken. De eerste troepen staken met boten en amfibievoertuigen over en legden aan de overkant een bruggenhoofd aan. De Duitse militairen in de stellingen van Fort Westervoort gaven zich snel over en Fort Westervoort werd door de 49th West Riding infantry Division (Polar Bear Divisie) en onder rugdekking van tanks van de 5th Canadian Armoured Division ingenomen. Tijdens deze gevechten verloren twaalf geallieerden het leven.

Direct daarna trokken de geallieerden verder richting het gebied Kleefse Waard en het ENKA-terrein. Daar was de tegenstand fors omdat troepen van de SS-divisie Landstorm het gebied min of meer omgebouwd hadden tot een fort. Zie ook pag. 25 van het Arnhemse deel. Na hevige gevechten trokken de geallieerden verder richting het centrum van Arnhem. Daar troffen ze een verlaten stad aan omdat alle bewoners na de Slag om Arnhem verplicht geëvacueerd waren naar elders. Deze 'bevrijding' had iedereen zich natuurlijk anders voorgesteld.



Omgevingskunstwerk Wim Korvinus
Locatie: IJsseloordweg



De jaren na de oorlog bleef Fort Westervoort, of wat er dan nog van over was, onaangeroerd. Per april 1953 is gebied waar het fort ligt grondgebied van Arnhem geworden en de aanleg in de jaren 60 van de nieuwe toerit naar de brug, de Zevenaarseweg, doorsneed het terrein van het fort waardoor het vervallen hoofdgebouw moest worden afgebroken. Ook de aanleg van de Pleijroute, begin jaren 80, ging ten koste van een deel van het oorspronkelijke fort. In die jaren, om precies te zijn in 1983, kreeg kunstenaar Wim Korvinus van Provincie Gelderland de opdracht om een omgevingskunstwerk te maken aan de rand van de Pleijroute waar Fort Westervoort onderdeel van was. Het kunstwerk brengt een verbinding tot stand tussen de restanten van het oude Fort Westervoort en de spoor- en verkeersbruggen over de IJssel. In de jaren daarna werd er geen onderhoud meer gepleegd aan het fort en zo was het terrein in 2012 bijna geheel overwoekerd. In 2018 heeft er een grote schoonmaakactie plaatsgevonden en is al het wilde groen en de vele lelijke graffiti verwijderd. Sindsdien is het resterende fort bereikbaar via de Schaapsdijk en kan het monument via een tunnel worden bezocht.



Monument Oversteek naar
de Bevrijding
Locatie: Kleine Pley



12

Monument Oversteek naar de Bevrijding werd in 2012 onthuld op de plek van waaruit op 12 april 1945 Britse en Canadese troepen de IJssel overstaken om Arnhem en West-Nederland te bevrijden van de Duitse overheersing. Het monument is destijds op initiatief van de Historische Kring Westervoort geplaatst. In de afgelopen jaren hebben vandalen de glasplaat tot vier keer toe vernield.



Herinneringsmonument
Westervoort 12 april 1945
Locatie: Kleine Pley



13

Het herinneringsmonument Westervoort is een door kunstenaar Niek Verschoor ontworpen monument dat in 2013 werd onthuld. Vanaf de oevers bij Westervoort staken op 12 april 1945 Britse en Canadese troepen de IJssel over om Arnhem en de rest van Nederland te bevrijden van de Duitse overheersing. Deze historische plek, bij velen niet bekend, heeft 68 jaar na dato eindelijk een gezicht gekregen. Tijdens de opmars naar de bevrijding van Nederland lieten destijds geallieerde tanks, jeeps en manschappen diepe sporen achter in het drassige rivierenlandschap.

Deze sporen zijn nu letterlijk zichtbaar gemaakt in een grote, iets boven de grond 'zwevende', betonnen plaat van acht meter doorsnee. Daarin de afdrukken van een Bren Gun Carrier (een licht gepantserd rupsvoertuig), een Buffalo (een rupslandings-amfibievoertuig) en voetstappen van Engelse militaire spijkerlaarzen. In de rand van de betonnen plaat zijn met metalen letters de namen Normandy (plek aanvang D-Day), Arnhem (doel in april 1945) en Berlin (einddoel geallieerden) gegraveerd. Het gebruikte lettertype is Serena van de Nederlandse graficus Stefan Schlesinger die in 1944 is omgekomen in Auschwitz. In het midden van de betonnen plaat staat een zogenaamde 'luisterkei' met informatie over de Liberation Route.



Eindelijk was Westervoort dan bevrijd. Langzaamaan keerden de evacuees eind april/begin mei 1945 terug van hun tijdelijke woonadressen. Velen hadden op die tijdelijke woonadressen dus ongeveer een half jaar gewoond. Maar de terugkeer viel niet mee. Er was veel schade aangericht en er waren veel huizen en gebouwen verwoest en in veel woningen was huisraad verdwenen. Aan alles was een gebrek. Het duurde uiteindelijk dan ook tot eind 1947 voordat het gewone leven weer enigszins vorm kreeg.

Ondanks dat alles wilden de bewoners van Westervoort de bevrijding niet ongemerkt voorbij laten gaan. Op 31 augustus 1945, de verjaardag van Koningin Wilhelmina, werd de bevrijding groots gevierd met prachtig versierde bloemenbogen over de straten van het dorp. O.a. de Klapstraat, Dorpstraat-West, de Pals en de Vredenburgstraat gaven zo een feestelijke aanblik. Zelfs het vernielde viaduct werd voorzien van een bevrijdingsboog.

Maar direct na de bevrijding werd ook duidelijk dat er dorpsgenoten overleden waren. Volgens de Oorlogsgravenstichting zijn er in de oorlogsjaren 21 inwoners van Westervoort omgekomen. En in de eerste maanden na de bevrijding vielen er nog meer slachtoffers. De Duitse bezetter had nl. veel boobytraps en landmijnen in het dorp en de omliggende gebieden achtergelaten. De inschatting was dat het er wel tussen de 10.000 en 20.000 konden zijn. In juni 1945 had dit een groot drama tot gevolg. Een boer uit Westervoort, zijn zoon, zijn twee dochters en zijn twee aanstaande schoonzons waren landmijnen aan het zoeken toen een van hen op een mijn trapte. Alle zes personen zijn daarbij omgekomen. Rond dezelfde periode kwamen er nog drie personen om bij het ruimen van een antitankmijn. Een Amerikaanse militair wilde die mijn vlak naast de pontonbrug uit de grond halen. Twee Westervoortse jongemannen, neven van elkaar, stonden erbij te kijken. Maar dat liep verkeerd af. De mijn kwam tot ontploffing en alle drie de personen kwamen om.

Oorlogsmonument Westervoort
Locatie: Dorpsplein 1



Het oorlogsmonument Westervoort werd eind jaren 50 onthuld door burgemeester Georg Wiessing, burgemeester van Westervoort van 1940 tot 1962. Het monument bestaat uit een trapsgewijs gemetseld muurtje met in het midden een kruis met daaronder de tekst '1940-1945'. Ter gelegenheid van 50 jaar bevrijding is in 1995 de zwerfkei met plaquette aan het monument toegevoegd met de tekst 'een vrij mens gedenkt zijn doden voor de vrijheid / their names liveth for evermore'.

Wederopbouw

Net als vele steden en dorpen in Nederland had Westervoort veel schade opgelopen in de oorlog. In vergelijking met Arnhem was dat natuurlijk een stuk minder. Dat neemt niet weg dat er veel schade is ontstaan tijdens de (via Westervoort) inval in Nederland in mei 1940, in september/oktober 1944 en tijdens de (via Westervoort) bevrijding van Arnhem in april 1945. Uiteindelijk zijn er volgens de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed in Westervoort maximaal 50 gebouwen/objecten verwoest en/of zwaar beschadigd tijdens WOII. De cijfers van de gemeente Westervoort zelf wijken daar iets van af. In stukken van de gemeente worden drie scholen, de R.K. St. Werenfriduskerk, de N.H. St. Werenfriedkerk, de spoor- en verkeersbrug, het viaduct, het gemeentehuis, de ambtswoning en circa 30 woningen en circa 20 boerderijen genoemd. Van deze woningen en boerderijen bevonden zich er 14 op IJsseloord dat sinds april 1953 grondgebied van Arnhem is. De officiële wederopbouwperiode is van 1940 tot 1965. Echter meestal, zeker in de regio rond Arnhem, wordt als wederopbouwperiode 1945 tot 1965 gehanteerd. Voor de wederopbouw was er een ministerie opgericht. Het Ministerie Openbare Werken heette tussen 1945 en 1947 Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw en heette daarna, van 1947 tot 1956, Ministerie van Wederopbouw en Volkshuisvesting. Ter ondersteuning van een voortvarende wederopbouw werd er zelfs een wet ingesteld en wel de Wederopbouwwet. Deze wet was van toepassing tussen 1950 en 1965. De bedoeling van deze wet was (natuurlijk) om in 's landsbelang de wederopbouw zo goed, zo eerlijk en zo snel mogelijk ter hand te nemen en te laten verlopen. De wet voorzag o.a. in een versnelde procedure voor het aanvragen en toekennen van bouwvergunningen. De gemeente Westervoort heeft in genoemde periode zeven keer o.b.v. artikel 20 van deze wet een bouwvergunning afgegeven.

O.b.v. artikel 20 van de Wederopbouwwet was er dus in 1951 een bouwvergunning afgegeven voor de bouw van tien zgn. AKU-woningen in de Vaalmanstraat. Deze nieuwe straat was vernoemd naar de Westervoortse pastoor J.T. Vaalman die van 1851 tot aan zijn dood in 1899 pastoor was van de N.H. St. Werenfriedparochie. In deze nieuwe straat werden in hoog tempo nieuwe wederopbouwoningen gebouwd. Circa twintig daarvan werden (en worden nog steeds) AKU-woningen genoemd omdat er personeel van de Arnhemse AKU-fabrieken in kwam te wonen. De eerste steen voor de eerste tien van deze woningen, twee blokken van vier en een blok van twee, werd gelegd op 24 november 1951 door de 15-jarige Mieke Blokker. Zij was de dochter van personeelschef J. Blokker van de AKU en legde deze steen met een zilveren troffel (die ze na afloop mocht houden) in aanwezigheid van AKU president-directeur ir. Th. van Schaik.

15

Die eerste steen is nog steeds aanwezig en bevindt zich links naast de voordeur van Vaalmanstraat 11. Nog leuker, de zilveren troffel is er ook nog steeds. Mieke Blokker, inmiddels mevr. Mieke Ovink-Blokker, is 88 jaar, woont in Arnhem en heeft de zilveren troffel al die jaren goed bewaard.

Het bijzondere aan deze eerste tien woningen was dat het woningen werden voor tien AKU-medewerkers die deze woningen zelf in eigen tijd bouwden. Onder deze AKU-medewerkers een opperman, een schilder, zes metselaars en twee timmerlieden. Het materiaal voor de woningen was betaald door AKU, die stelde als waardering ook op zeer gunstige voorwaarden hypotheek beschikbaar aan de tien AKU-medewerkers.

15a Eerste steen
Vaalmanstraat 11
Locatie: Vaalmanstraat 11



15b Zilveren troffel 15-jarige
Mieke Blokker
Locatie: Vaalmanstraat 11





In 1953 werden er in de Vaalmanstraat nog twaalf woningen gebouwd waarvan er tien ook bestemd waren voor AKU-personeel. De eerste steen voor deze woningen werd op 4 november 1953 gelegd door oud-wethouder A. Kemperman en bevindt zich op kniehoogte in de gevel tussen de woningen Vaalmanstraat 60 en 62. Op dezelfde dag werd in de Klapstraat in de gevel tussen de huisnummers 16 en 18 ook een eerste steen gelegd. Dat gebeurde toen door oud-raadslid G. Jansen en ook die woningen waren niet bestemd voor AKU-personeel.

Er zijn trouwens wel meer eerste stenen te vinden uit de wederopbouwperiode. Bijv. in de Vredenburgstraat bij huisnummer 32, op 29 september 1962 gelegd door Doortje. Die Doortje is Doortje Jansen die getrouwd was met Geert Tiedink, eigenaar van garagebedrijf Het Ambacht.



Eerste steen hoofdkwartier van
R.K.-verkennergroep St. Willibrordus
Locatie: Noordelijke Parallelweg



En van die andere bouwvergunningen was in 1957 afgegeven voor de bouw van het hoofdkwartier van de verkenners in Westervoort in de Noordelijke Parallelweg. Oftewel het hoofdkwartier van de R.K.-verkennergroep St. Willibrordus, de tegenwoordige scoutinggroep Sint-Joris. Op 1 juli 1958 werd de eerste steen voor de bouw gelegd en precies op die datum bestond de verkennergroep 12,5 jaar. Die eerste steen bevindt zich links van de ingang van het pand, dat al snel bekend werd onder de naam Jorisburcht.

Tegelijkertijd met die eerste steen werd in een koker een pamflet ingemetseld met daarop de namen van de betrokken lokale R.K.-geestelijken en een aantal relevante personen vanuit de lokale verkennerij. Op het pamflet wordt ook dank betuigd aan de betrokken bouwvakkers en de weldoeners en de goede gevers die de bouw mogelijk gemaakt hadden.

Maar de tijd gaat verder. In 2013 betrok de scoutinggroep een nieuw clubgebouw in de Paepestraat. Na enige jaren kwam men op het idee om het in het oude clubgebouw ingemetselde pamflet een nieuw leven te geven. En dus werd in 2019 de eerste steen uit 1958 zorgvuldig verwijderd en kwam de koker met het destijds ingemetselde pamflet tevoorschijn. De eerste steen werd weer teruggeplaatst in de gevel van het oude pand en het pamflet heeft een ereplaats gekregen in het nieuwe clubgebouw.

17a Stationsrestaurantie
Hugen vòòr WOII
Locatie: Dorpstraat 71



17b Stationsrestaurantie
Hugen begin jaren 50
Locatie: Dorpstraat 71



18 Originele plaquette
wegwerker NS
Locatie: Dorpstraat 71
Westervoort/Stationsplein Arnhem



Plaquette wegwerker NS werd op 7 december 1948 onthuld op een wand in stationsrestaurantie Hugén in de Dorpstraat, ook wel Viaduct Stations-Koffiehuis genoemd. Het Nieuw Utrechtsch dagblad van 24 november 1948 kondigde het aan. Op de plaquette de naam van NS-medewerker J.A. Hoogveldt die tijdens de bombardementen rond de Slag om Arnhem was omgekomen. De plaquette was destijds niet geplaatst in het stationsgebouw omdat dat sinds 1936 niet meer als zodanig dienst deed. In de jaren 60 vond de sluiting en sloop van het dit oude stationsgebouw plaats en, omdat er nu in Westervoort helemaal geen station meer was, is de plaquette ook verwijderd uit stationsrestaurantie Hugén en sindsdien onderdeel geworden van de collectie van het Spoorwegmuseum te Utrecht. De naam van NS-medewerker Hoogveldt is vervolgens toegevoegd aan het NS-gedenkteken in de stationshal van het Centraal Station Arnhem. De bestaande plaquette in Arnhem werd om die reden vervangen door een nieuwe plaquette. Zie ook pag. 36 van het Arnhemse deel.

Het eerste station van Westervoort werd op 15 februari 1856 geopend, tegelijkertijd met de oplevering van de spoorlijn Arnhem – Zevenaar. Dit station lag tussen de stations Arnhem Velperpoort en Duiven in. Over de IJssel lag een lage draaibrug die in 1901 werd vervangen door een hoge vaste brug. De spoorlijn kwam daardoor op een talud te liggen en er moest een nieuw stationsgebouw komen. Dit nieuwe station, aan de noordzijde van het talud, werd echter eind 1936 weer als passagiersstation gesloten. Het gebouw heeft nog dienstgedaan als klaslokaal en woning en werd midden jaren 60 gesloopt. Veel elementen van het oude emplacement zijn nog zichtbaar op en langs het talud, zoals een trap en veel hekwerk. Ook zijn er uit die tijd bij het werkspoor behorende wachterswoningen behouden gebleven. Ze staan aan de Zuidelijke Parallelweg, respectievelijk bij de Liemersallee en de Dorpstraat (het pand van restaurant Huis ter West).

Hugén is natuurlijk een begrip in Westervoort. Het pand bestaat al sinds eind 19e eeuw en door het opblazen door de Duitse bezetter in april 1945 van het naastgelegen viaduct, zie pag. 17, was het pand behoorlijk beschadigd en dan met name de voorgevel. De weduwe Hugén heeft vervolgens aan architect E. J. Rothuizen (later E. J. Rotshuizen) van architectenbureau BUVANI gevraagd om een geheel nieuwe voorgevel te ontwerpen. Na goedkeuring van rijkswege, het was immers oorlogsschade, bezit het pand sinds 1948 de huidige voorgevel. Rotshuizen is geen onbekende in Arnhem. Hij is o.a. de architect van het voormalige Christelijk Lyceum aan de Utrechtseweg en het PBNA-gebouw aan de Velperbuitensingel. Hij is ook de architect van de gereformeerde kerk uit 1937 aan de Brouwerslaan in Westervoort.

Koude Oorlog in wederopbouwperiode

Inlaatsluis IJssellinie Koude Oorlog
Locatie: Schans 7



19

Een zwarte bladzijde in begin jaren 50, de wederopbouw was dus in volle gang, was de dreiging van een nieuwe oorlog, de zgn. Koude Oorlog. De Koude Oorlog was een periode van gewapende vrede tussen de westerse kapitalistische landen onder 'aanvoering' van de Verenigde Staten van Amerika (VS), en de communistische landen onder 'aanvoering' van de Sovjet-Unie. De basis voor het tegenover elkaar staan werd veroorzaakt door de expansiedrift van de Sovjet-Unie direct na het einde van WOII. Het land probeerde op een agressieve wijze haar buurlanden in Oost-Europa te domineren om zo haar invloedssfeer in dat deel van Europa op te zetten. De Verenigde Staten van Amerika probeerde juist op een vredelievende manier internationaal beleid uit te voeren richting landen die door WOII benadeeld of aangevallen waren. Hoogtepunten, of beter gezegd dieptepunten, van de Koude Oorlog waren de bouw van de Berlijnse Muur in 1961 en de (atoom) wapenwedloop tussen de grootmachten VS en Sovjet-Unie. De val van de Berlijnse Muur eind 1989 en het uiteenvallen van de Sovjet-Unie eind 1991 betekenden in feite ook het einde van de Koude Oorlog.



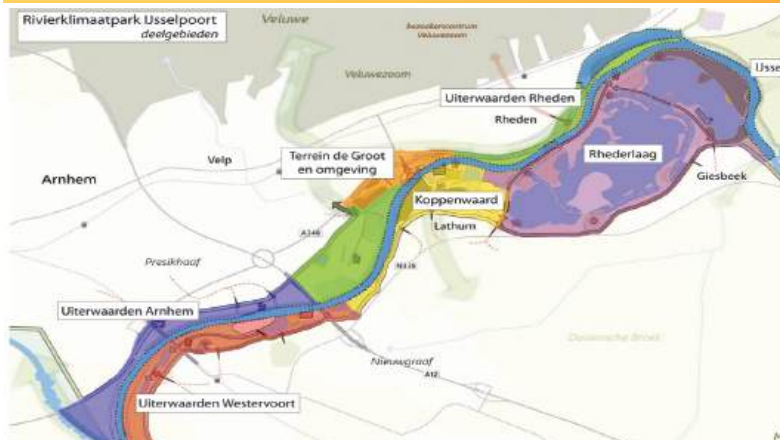
Tijdens de Koude Oorlog werd in Nederland tussen 1951 en 1954 de zgn. IJssellinie aangelegd. Deze waterverdedigingslinie voorzag erin dat in geval van dreiging van een Russische invasie een 127 kilometer lange en drie tot tien kilometer brede strook land tussen Nijmegen en Kampen onder water kon worden gezet. Hierdoor zou een mogelijke opmars van de Russen worden vertraagd en kregen de geallieerden tijd om Nederland te hulp te schieten. In 1964 werd de IJssellinie alweer opgeheven en werd de NAVO-verdedigingslinie verplaatst naar de grens met Oost-Duitsland. Zowel in Arnhem als in Westervoort zijn er nog sporen van deze IJssellinie zichtbaar. In Westervoort zijn in het gebied rond het voormalige Fort Geldersoord (18e eeuw) nog restanten van deze IJssellinie te vinden. In Arnhem zijn van deze IJssellinie ook nog sporen terug te vinden, zie daarvoor pag. 43 van het Arnhemse deel.

In de tijd van de Koude Oorlog is in de bandijk, op ongeveer dezelfde plaats als het eerder genoemde fort had gelegen, onder strikte geheimhouding rond 1953 een inlaatsluis gebouwd als onderdeel van de IJssellinie. Binnendijks werd een inundatiekanaal gegraven om in voorkomend geval het water langs Westervoort te leiden. Medio jaren 60 werd de verdedigingslinie opgeheven, zie eerder, en de inlaatsluis had dus geen functie meer en werd gedeeltelijk afgebroken en voor een ander deel in de bestaande dijk weggewerkt. Pas bij de dijkverbeteringen in 1997 kwam de sluis weer tevoorschijn en realiseerde men zich dat deze inlaatsluis van cultuurhistorische betekenis is. De inlaatsluis is sindsdien weer zichtbaar in de dijk opgenomen als een bijzonder kenmerk van het landschap. Inmiddels is het ook aangewezen als een gemeentelijk monument.



Rivierklimaatpark IJsselpoort

Rivierklimaatpark IJsselpoort
(afbeeldingen Rivierklimaatpark IJsselpoort)



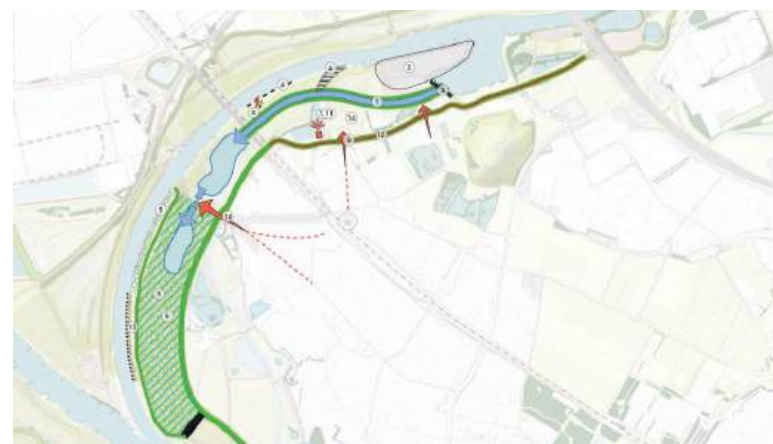
Rivierklimaatpark IJsselpoort is een bijzonder project dat de omgeving van de IJssel tussen Arnhem en Giesbeek voorbereidt op de toekomst. Negen partners, waaronder de omliggende gemeenten, Provincie Gelderland, Rijkswaterstaat, Waterschap Rijn en IJssel en Natuurmonumenten, werken samen aan een uniek rivierpark. Met inbreng van inwoners, agrariërs, ondernemers en andere betrokkenen is er een evenwichtig plan gemaakt met meerdere maatregelen die samen bijdragen aan een toekomstbestendig en aantrekkelijk riviergebied.

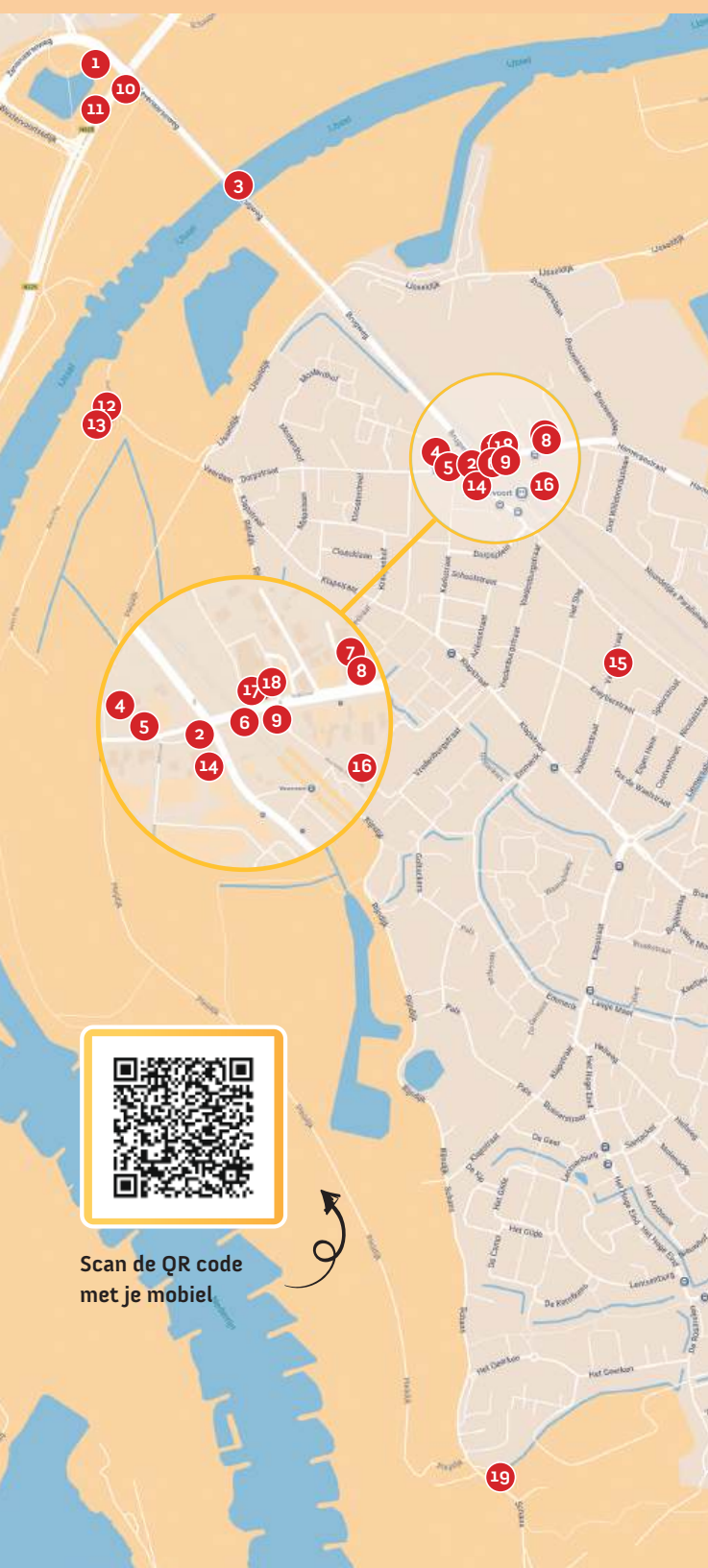
Zo krijgt de rivier meer ruimte om hoogwater beter op te vangen, terwijl er ook plek wordt gecreëerd voor duurzame landbouw, bedrijven, recreatie en kleinschalige energieopwekking. Het herstel van de natuur in het riviergebied staat centraal, net als het tegengaan van erosie in de vaargeul. Daarnaast wordt gezorgd voor een veilige en vlotte doorvaart voor schepen en een rivierpark dat uitnodigt om te ontspannen en verkoeling te zoeken. Hierdoor ontstaat een gebied dat klaar is voor de toekomst, beter bestand tegen klimaatextremen en met meer ruimte voor de rivier. Het ecosysteem wordt versterkt en er komen aantrekkelijke mogelijkheden voor recreatie. Kortom, het Rivierklimaatpark combineert waterveiligheid met een prettige leefomgeving, waarin natuur, landbouw, bedrijven en recreatie elkaar versterken. Een landschap waar zowel mens als natuur van profiteren.



Het plan is opgedeeld in zeven deelgebieden. In dit boekje lichten we vooral de deelgebieden 'Uiterwaarden Westervoort' (voorliggend) en 'Uiterwaarden Arnhem' (zie daarvoor pag. 45 van het Arnhemse deel van voorliggend boekje) toe.

De plannen voor de Uiterwaarden Westervoort (het bruine deel links onder op de eerste afbeelding) zijn zeer divers. De betonfabriek die zich momenteel in de uiterwaarden bevindt, zal worden uitgeplaatst. Hierdoor ontstaat er ruimte voor een nevengeul, die bijdraagt aan een betere waterkwaliteit en de ecologie versterkt. De herinrichting van de uiterwaarden sluit naadloos aan op andere ontwikkelingen in het gebied, zoals de bouw van de nieuwe woonwijk Westervoort Noord en de dijkversterking tussen Pannerden en Westervoort. Nieuwe wandel- en fietspaden maken het gebied beter toegankelijk en aantrekkelijk voor bezoekers.





Scan de QR code met je mobiel

Legenda

- 1 Gedenksteen meidagen 1940
- 2 Gemeentehuis Westervoort
- 3 Westervoortse bruggen
- 4 N.H. St. Werenfriedkerk
- 5 Paalmanhuis
- 6 Westervoorts viaduct
- 7 R.K. St. Werenfriduskerk
- 8 Herdenkingssteen R.K. St. Werenfriduskerk
- 9 Plaqueette evacuatie Westervoort
- 10 Fort Westervoort
- 11 Fort Westervoort
- 12 Monument Oversteek naar de Bevrijding
- 13 Herinneringsmonument Westervoort
- 14 Oorlogsmonument Westervoort
- 15 Eerste steen AKU-woningen
- 16 Eerste steen hoofdkwartier van de R.K.-verkennergroep St. Willibrordus
- 17 Station Westervoort en Hugen
- 18 Plaqueette wegwerker NS
- 19 Inlaatsluis IJssellinie Koude Oorlog



Colofon

Tekst:

Frans en Theo Brink (met advies van Wim Vlijm)

Fotografie:

Theo Brink

Afbeeldingen zw/w: collectie Frans Brink (tenzij anders vermeld)

Afbeeldingen kleur: Theo Brink

Vormgeving: Marieke Philipsen (Black Milk Factory)

Drukwerk: Drukwerkdeal

Disclaimer: Deze kunst- en cultuurroute is in begin 2025 ontwikkeld. Alle informatie is zo nauwkeurig mogelijk samengesteld. Wijzigingen zijn voorbehouden en aan deze kunst- en cultuurroute kunnen geen rechten worden ontleend.

Copyright: Stichting Kunst in de Publieke Ruimte in Arnhem | 2025

www.arnhemsekunst.com

Dit themaboekje kwam tot stand dankzij (in alfabetische volgorde) Gemeente Arnhem, Gemeente Westervoort, Peter Pennekamp Westervoort, Rivierklimaatpark IJsselpoort, Stichting Eigen Heim Westervoort, Stichting Kunst in de Publieke Ruimte in Arnhem en Stichting Stimulatie Cultureel Westervoort.

Eerder verschenen in de themareeks:

- Religieus Erfgoed Arnhem, september 2024
- WOII-herinneringen Arnhem, september 2024.

